

Ur *Fjärde Internationalen* 3-91

Janette Habel

Växande kritik inför partikongressen på Kuba

De ekonomiska problemen och samhällsmotsättningarna på Kuba i dag kommer ovanpå de frågor som reses genom krisen i de östeuropeiska länderna, vilka under lång tid framställdes som socialismens bastioner. Tvivel, oro och ovisshet om framtiden kommer till uttryck på de förberedande mötena inför det kubanska kommunistpartiets fjärde kongress, vilken skulle ha hållits under det första kvartalet i år, men som skjutits upp.

Anledningen till att kongressen flyttades fram var kriget i Persiska viken. Men kongressen utgör ett svårt dilemma för partiledningen: hur skall den uppfylla alla förväntningar som väckts under de otaliga uppmaningarna till en debatt? Och framför allt: vad skall ledningen säga till alla dem som frågar sig om landet kommer att överleva, och i så fall hur? Frågorna förstärks genom alla de problem som fyller vardagen och partiledningen är tvungen att besvara den växande otålighet som kommer till uttryck bland ungdomar och intellektuella.

Den svarte generalen Antonio Maceo var en av de viktigaste ledarna i kampen för Kubas oberoende från Spanien i slutet av 1800-talet. Den 11 februari 1878 hölls ett möte vid El Zanjón mellan spanjorerna och upprorsmännen för att bestämma fredsvillkoren och göra slut på kriget. I själva verket innebar det fullständig kapitulation som varken garanterade oberoende eller slavarnas frigörelse. I mars 1878 samlade Maceo 1 500 officerare och soldater vid Baragua mot den skamliga fredsuppgörelsen och för att fullfölja kampen.

Den samlande symbolen för det kubanska kommunistpartiets kongress blir Maceos proklamation då han förkastade Zanjón-pakten. Kongressen kommer att ansluta sig till traditionen av nationellt oberoende, kamp för värdighet och nationell suveränitet. "För försvaret av revolutionära, patriotiska och internationalistiska principer utan dogmer eller främmande scheman",¹ i en tid då imperialisterna "tror att de bevittnar socialismens definitiva och oåterkalleliga kris".²

Inför sammanbrottet för vad som på Kuba nyligen kallades "det socialistiska lägret" försöker Fidel Castro på nytt knyta an till revolutionens – i grunden nationalistiska – rötter. Men uppmaningen till motstånd i en ekonomisk krissituation kan ändå inte dra uppmärksamheten från de mer grundläggande frågorna: historien (hur situationen kunnat uppstå och varför en analys av Östeuropa inte utvecklats tidigare), politiken och ekonomin.

Det kubanska kommunistpartiets tidning *Granma* betonade den 10 februari 1991 att kongressen måste prioritera "samhällets ekonomiska utveckling och demokratisering" även "partiets demokratisering," parallellt med en "en bred nationell dialog." Det är om dessa frågor som ofta mycket livliga diskussioner, ibland väl utanför de givna ramarna, uppstått i de lokala församlingarna.

Öppna partimöten

Om lite är känt om debatterna i de provinsiala församlingarna, finns bättre information om debatterna i Havanna bland intellektuella och yrkesmän inom olika områden, vid universitetet, bland journalisterna, författarna och konstnärerna samt vid Filminstitutet. Dessa öppna partimöten har långt ifrån hållit sig till de bestämda frågorna utan har även tagit upp mer allmängiltiga politiska frågor. I dessa relativt gynnade kretsar – de har bland övriga privilegier också möjlighet att resa, en rätt som majoriteten av ungdomar kräver – står utvidgandet av de politiska rättigheterna i centrum för diskussionerna. Kritiken som förs fram skyr varken pressen, myndigheterna (inklusive Fidel Castro personligen) eller kommunistpartiet. De i stort

sett formella folkmaktsorganen (OPP) och Nationalförsamlingen har ifrågasatts; Nationalförsamlingens provinsiella ledarskap och nationella representation väljs via indirekta val men kontrolleras i praktiken direkt av kommunistpartiet. Lokala myndigheter, i vilka delegaterna i princip kan återkallas, är reducerade till att sköta de lokala frågorna.

Problemet med ett enda parti har knappast förts upp, men å andra sidan har monolitism, bristen på respekt för andra åsikter och omöjligheten att uttrycka dem i skritt starkt kritiserats och problem med korrupktion, dubbelmoral och hyckleri har oavbrutet förts fram.

Hypercentralisering

Många har nämnt den ekonomiska hypercentraliseringen som orsak till vardagslivets svårigheter. Röster har höjts för att legalisera vissa privata verksamheter som t ex en fri marknad för böndernas produkter och för olika typer av hantverk (något som i dag sker i smyg och utan någon som helst kontroll eftersom den statliga sektorns ineffektivitet gör vardagslivet till en plåga).

Talare har på möten understrukt hur svårt och dyrt det är att t ex få tag i en rörmokare utanför normal arbetstid. Myndigheternas förbud leder varken till att privata förmögenheter eller korrupktion förhindras. Inte heller fungerar den sociala kontrollen. Dessutom leder de till att den statliga sektorns resurser förslösas.

Därför är det nödvändigt att i framtiden dra fram all ekonomisk verksamhet i ljuset i stället för att de drivs under jorden. Byråkratiska orimligheter gynnar i sista hand de en utveckling av en anarkisk och spekulativ småborgerlig verksamhet. Genom att tillåta denna skulle man åtminstone kunna kontrollera utvecklingen och priserna.

Eftersom ingen officiell förklaring eller sammanhängande analys framställts av krisen i Östeuropa – något som skulle få konsekvenser för det institutionella systemet på Kuba, förs mängder av tolkningar fram.

Öppen bitterhet

Vissa intellektuella visar i dag sin bitterhet öppet, vilket de inte tidigare skulle ha gjort i utlänningars närvaro (privat kritik har alltid existerat).

En som gör det är författaren Lisandro Otero, tidigare ordförande för Kubas författar- och konstnärsförbund. Hans senaste roman *Livets träd* (som tar itu med byråkratiseringen) har publicerats i Mexiko men inte på Kuba. "Revolutionen är hjärtslitande, vacker, hemsk. Den utgör slutet på en period och början till en annan. På Kuba har den lett till att vi skapat en nation av något som tidigare endast var en koloni."

Men kommer revolutionen att överleva? Otero säger:

"Det är mycket svårt att säga. Problemen är många och svåra. Folk är förbannade och osäkra . Vissa håller på att bli våldsamma. Det finns gott om ångslan och irritation. Byråkraterna gör inget. Det är så de skyddar sina poster. Å andra sidan ser du ingen graffiti, inga demonstrationer. Folk känner oro, men de har inte nått brytpunkten..."

Enpartisystemet fungerar inte. Tidigare, under [den störtade USA-stödda diktatorn] Batista, fanns det fjorton partier, men det fungerade inte heller. Något mitt emellan behövs. Vi behöver diskussioner, idéer, en ny dialektik; vi vill inte ha det här förmynderiet. Vi måste stimulera personliga initiativ. Problemet med socialismen är att allt är abstrakt."

Är Lisandro Otero motståndare till regimen?

”Jag ser mig inte som dissident. Jag tror fortfarande på många av revolutionens idéer. Jag trakasseras inte, jag tvingas inte till underkastelse. De utelämnar bara ditt namn från listan. Jag lever i ett socialt vakuum, i ett tomrum...

Jag skriver på mina memoarer. Det kommer säkert att ge mig en massa problem men en konstnär måste tala för sig själv... Man måste nästan ha blivit 60 år för att göra det!”³

De intellektuella känner olust. Fallet Otero, en gång en ortodox författare, är inte isolerat. Sedan Kubas Filminstitut för tekniker och skådespelare (ICAIC) fick rätt att fatta sina egna beslut förekommer en kritisk politisk allegori i de bästa kubanska filmerna.⁴ Satir över byråkratin, den officiella inställningen och regimens (in)kompetens förekommer i filmer som *Supporting roles* av Orlando Rojas eller *Alice i underlandet* av Daniel Diaz Torres i samarbete med den framstående kubanske författaren Jesus Díaz. I den sistnämnda filmen vaknar Alice upp i en by i vilken *tronados* (ett populärt uttryck för de byråkrater som tvingats lämna sina jobb efter beslut från partihierarkin) omskolas och får uppleva hemska saker.

Det är inte förvånande att ett av de längsta förberedande mötena inför den fjärde kongressen ägde rum vid ICAIC (det varade i tre dagar). En stor majoritet av personalen deltog, flera hundra, både tekniker och artister, såväl medlemmar som icke medlemmar av kommunistpartiet.

Kritisk tradition

Kubanska filmproducenter har en lång kritisk tradition. De drabbades av intoleransen under de mörka åren 1975 till 1985, en period som var starkt påverkad av idéer som anknöt till den ”socialistiska realismen.” Under dessa år bannlystes filmer som *Techo och Vidrio* av Sergio Giral och romaner som *Las iniciales de la tierra* av Jesus Diaz.⁵

Men det bör betonas att inom detta område, liksom andra, kan inte repressionen jämföras med den som förekom i Östeuropa. Artisterna är också medvetna om att den inhemska filmens födelse, som blivit internationellt erkänd, är förknippad med revolutionen. Som jämförelse har filmproducenter i exil knappt rönt någon uppmärksamhet.

Den nuvarande öppenheten gynnar både artister och intellektuella – framför allt inom de humanistiska vetenskaperna. Den visar sig i den kritiska forskning, i synnerhet om stalinismen, som förs fram i tidskrifter som *Cuadernos de Nuestra América* eller *Casa de las Américas*.

I den politiska press som är knuten till kommunistpartiet märks den emellertid knappast. Den officiella dagstidningen *Granma*, (om man kan hitta den vilket är svårt med den nuvarande bristen på papper), är torr och trist och även en tidskrift som *Bohemia* är andefattig. Allt tyder på att såväl dags- som veckopress är strikt kontrollerad. Castro fördömde för några år sedan de kubanska journalisternas ”förtegenhet”. Om detta problem kvarstår är det uppenbart inte journalisternas fel utan den monolitism som skapats av ett partisystem som stryper all offentlig debatt.

Lättrörlig

Ungdomar utgör en annan lättrörlig grupp. Apparaten får betala priset för en stor motsättning: de generationer som fötts efter revolutionen har fått utbildning och tiotusentals ungdomar går vidare till universitet.

Höjningen av den kulturella nivån är verkligen imponerande. De kubanska ungdomarna har Latinamerikas högsta utbildningsnivå, men samtidigt konfronteras de med ett samhälle som blockerar deras möjligheter. Deras förhoppningar möter institutionell tröghet, könsfördomar och kulturella hinder. Sociala framsteg, vilket den föregående generationen fick uppleva, är

svårare att genomföra i dagens kristider. Det leder till att vissa ungdomsgrupper marginaliseras och till en apolitisk attityd.

Självmod utgör den sjätte vanligaste dödsorsaken. Enligt Kubas årliga statistik utgörs den mest utsatta riskgruppen av unga flickor som blivit gravida och vars familjer inte kan hantera detta.⁶

Polisattack

De händelser som det franska kommunistpartiets tidning *L'Humanité* nyligen rapporterat om är lika oroande – polisen ingrep vid en rockkonsert i Kulturhuset i stadsdelen Playa i Havanna.

”Man såg många jeans och söndersprättade T-shirts, långt hår och en del med ringar i öronen. Men också en del vanliga, ungdomliga rock-fans. Flera kubanska grupper spelade vid konserten, Horus, Red, Metat Oscuro. Kulturhuset ordnar regelbundet sådana konserter och upplåter lokaler till grupper så att de kan repetera utan att några problem uppstår. Flera hundra ungdomar besökte konserten när polisen ingrep för att utrymma byggnaden.”⁷

Enligt den officiella versionen ingrep polisen för att stoppa ett slagsmål. Korrespondenten från *L'Humanité*, som knappast kan misstänkas för politisk fientlighet, hörde olika versioner och antyder att fientliga slagord mot regimen hördes och för första gången kastades stenar mot polisen. Tidigare polisingripanden, vilka i allmänhet motiverats med problem med alkohol, har aldrig genomförts på liknande sätt.

Visserligen har man märkt spänningar mellan de unga poliserna, som kommer från landsbygden, och ungdomarna i städerna som så ofta klär sig ”amerikanskt”. Detta klädmode är ofta utmanande för en regim vars radikala antiimperialism i sig själv uttrycker en kritik mot hela den amerikanska livsstilen.

Roberto Robaina, ungdomsförbundets sekreterare, bekräftar att kubanska ungdomar opponerar sig mot stereotyper, även revolutionära sådana: ”Denna generation tänker inte bara på att roa sig,” men den måste ”söka sig vägar för att kunna fortsätta det revolutionära arbetet.” Ungdomen är ingen homogen grupp ”och när någon tycker att det är dåligt att bli kritiserad känner jag oro: det visar en brist på förtroende för dagens ungdom att kritisera dem för omogenhet.”

Generationsklyftan

Det finns en klyfta mellan de generationer som radikaliserats i totalt motsatta historiska situationer: Castros generation upplevde den nationella frihetskampens höjdpunkt och segern över nykolonialismen, de nya generationerna upplevde det ”socialistiska lägretrycket” sammanbrott och den utmaning av etablerade värderingar som det innebar.

Kommunistpartiets ledare riskerar att få betala ett högt pris för frånvaron av pluralism, för monolitismen och institutionernas förstelnande. Eftersom det saknas debatt, former för meningsutbyten och diskussioner, kan ungdomar bli cyniska och apolitiska. Det gäller desto mer eftersom ungdomsförbundets tidning, *Juventud Rebelde*, som blivit påtagligt öppen, p.g.a. bristen på sovjetiskt papper inte längre kommer ut lika ofta.

Detsamma gäller för det Kubanska kvinnoförbundet (FMC), som leds av Vilma Espin. Trots att hon har ett ärofyllt förflutet i Sierras Maestra blev hon först nyligen vald till politbyrå, som fram till dess helt och hållet bestått av män. Kvinnoförbundet har fått utstå mycket kritik, framför allt för att det misslyckats att effektivt bekämpa machokulturen. Kvinnoförbundet uppmärksammade sent kvinnornas radikaliserings och ungdomsfrågorna. Sexualmoralen –

också synen på den numera tolererade homosexualiteten – förändras också snabbt och generationsklyftan är stor.

Det kubanska samhället har förändrats oerhört på 30 år:

- befolkningen har nästan fördubblats;
- den har urbaniserats (70 procent lever i städerna, 20 procent i enbart Havanna);
- i ett land som 1959 hade 25 procent analfabeter slåss man nu om böckerna.

Mot denna bakgrund är det absurt fortsätta att tillämpa förstelnade strukturer som importerats från Sovjet, att inte respektera olika opinionsströmningar, ungdomens kritiska manifestationer och de nya, om än kätterska, kulturella fenomenen. Hela systemet med ett enda parti där partiet växt ihop med staten (som dessutom inte är förskonad från korruption) utmanas. Det sker i en situation där inga absoluta sanningar förs fram och där motsättningen mellan ord och handling – dubbelmoralen – blir allt tydligare.

Paralyserat

Landets ledare, som reagerar olika beroende på om de representerar olika delar av apparaten eller den castrotrogna kärnan tycks vara paralyserad – detta förklarar utan tvekan varför den fjärde kongressen skjutits fram.

Samtidigt påskyndas händelseutvecklingen under såväl den internationella utvecklingens som befolkningens tryck och de nödvändiga förändringarna kan inte skjutas upp hur länge som helst om mer all varliga omvälvningar skall kunna undvikas.

Enligt den allmänna opinionen (inklusive de mer resonabla exilgrupperna) är ingen av dissidentgrupperna verkligt representativ. Ofta är de i händerna på de mest reaktionära falangerna med bas i Miami och utgör för närvarande inte något verkligt hot mot regimen. Den mest offensiva kritiken kommer inifrån eller nära kommunistpartiet, ett faktum som skulle gynna en revolutionär pluralism om den fick komma till uttryck i de två stora frågorna i dag: den ekonomiska politiken och demokratiseringen av institutionerna. Till dessa problem finns åtminstone två olika svar: Fidel Castros och byråkraternas, vars främsta drivkraft är hur de skall lyckas behålla sina privilegier.

Pragmatisk

Den pragmatiska och empiriska kubanske ledaren är beredd att göra viktiga eftergifter vad gäller privatiseringar i den svåra situation som landet upplever, i synnerhet som de avtal som med möda förhandlats fram med Sovjet del vis börjat brytas.

Castro handlar motsägelsefullt: Å ena sidan förkastar han ”kapitalistiska mekanismer”, samtidigt som han sluter avtal med utländska monopol. Antalet samriskföretag (joint ventures) ökar, vilket medför att arbetslagar inte respekteras och att ojämlikheten ökar. Detta banar vägen för explosiva motsättningar. Å andra sidan fördömer han att hantverkare och bönder berikar sig, samtidigt som han inte inser att denna privata småföretagsamhet skulle kunna leda till att vardagslivet blev lättare att leva och att de sociala spänningarna skulle kunna minska.

”Korrigerings”-kampanjen har genomgått alla slags förändringar och det är inte mycket som återstår av det ursprungliga projektet. En rad ekonomiska initiativ har undandragits den kubanske ledarens kontroll: monopol på att hålla tal är en sak – ”bara prat” säger en del teknokrater i privata sammanhang – och praktisk handling något annat.

Castros uppfattning om avbyråkratiseringen har fått flera följder: å ena sidan är det en avbyråkratisering från ovan, auktoritär och utan verklig masskontroll och därmed

nödvändigtvis bräcklig. Å andra sidan destabiliserar den stats- och partiapparaten på djupet. En apparat som strävar efter att skydda sig – ofta effektivt – mot den kubanske ledarens offensiv. Men han vågar inte tillgripa åtgärder som skulle leda till en effektiv kamp mot den byråkratiska cancersvulst som tär på landet.

Ett bevis på detta är det öde som drabbade de beslutade åtgärder som skulle skära ner antalet byråkrater – en hel del av dem återigen återtagit sina positioner (på en del förberedande möten inför den fjärde kongressen beslutades att upp till 50 procent av tjänsterna skulle avskaffas).

De beslutade förändringarna för hur förtroendevalda inom kommunistpartiet skall väljas – direkta och hemliga val – har fått följderna lokalt, men tycks inte ha fått genomslag på den provinsiella eller nationella nivån. De lokala politiska styrkeförhållandena är i stort sett formella, såvida inte valen genomförs på basis av en plattform eller ett mandat. Delegationerna på basnivå har inte kunnat slå igenom i partivalen på provinsnivå, trots att de valts demokratiskt och dessutom ofta varit nya. Det sätt på vilket de politiska debatterna – trots de ursprungliga proklamationerna – har förts, bevisar det.

Nationell debatt

Den 1 juli 1990 återgav *Granma* en lång artikel från politbyrån:

”Kommunistpartiet vill ha en bred nationell debatt... Försvaret av socialismen kan inte förenas med en sluten eller stel inställning. Om vi pratar om förstelning så kan vi inte till ytterlighet försvara våra nuvarande metoder.” Uppmaningen till debatt måste tillåta ”att de politiska institutionerna och staten fungerar mer demokratiskt.”

Artikeln betonar

”att ett mötes kvalitet inte alls kan mätas ‘så som vi gjorde förr’, med hur enigt det var eller att inga frågor som kunde betraktas som problematiska eller avvikande fördes fram. Vi skall inte klaga om åsikter som tidigare förtryckts eller motarbetats kommer fram offentligt i dag – de inbjuder till diskussion, för fram nya element och leder till att förvirring och misstag undviks.”

Mötesrapport

Åtta månader senare, i februari 1991, sammanfattade en rapport till partiavdelningen i Havanna vad som hade tilldragit sig i andra avdelningar: rapporten sammanfattade 11 337 basmöten som hållits för att dryfta ca en miljon människors åsikter. Rapporten betonade att en person av femton ”hade tillkännagivit sina åsikter öppet” och att en del ”nyliberala och kapitalistiska förslag” hade förts fram; dokumentet betraktar dem som ”kvantitativt försumbara” och förklarar dem med ”politisk naivitet, förvirring eller att de är inspirerade av ståndpunkter som öppet står i motsättning till partiets politik.”

Enligt rapporten ”förespråkade en del deltagare privatisering av produktion och tjänster, införandet av en marknadsekonomi, återinförandet av en fri bondemarknad och i ett fåtal fall ett flerpartisystem.”

Det fanns i vissa fall ”en brist på kampglöd eller en viss naivitet” bland kommunister och revolutionärer och ”man var tvungen att genomföra en del analyser i partiets basorganisationer för att klargöra innehållet i dessa förslag... På ett allmänt plan har klargörandena gått fram. Det har emellertid varit nödvändigt att tillgripa disciplinära medel mot några militanter och utdela kritiska anmärkningar till några celler som inte kunnat försvara partiets politik.”

Den breda nationella debatten skulle därför kunna hållas kort och den fjärde kongressen skulle kunna bekräfta den linje som sammanfattas med det kubanska uttrycket ”*mas de lo mismo*” (mer av samma sak).

Rapporten slutar med att referera inställningen till fyra frågor:

- nej till privatisering;
- nej till marknadsekonomi;
- nej till flerpartisystem;
- nej till *entreguistas* (kapitulation) för kapitalistiska reformer.

Ingen utmaning

Castro tycks inte vilja gå den enda väg som skulle kunna utmana byråkratins härjningar: förkasta dess privilegier, cynism och korruption. Det skulle innebära att folket ges verklig kontroll över makten (vilket inte Folkmaktsorganen har eftersom de har tömts på sitt innehåll, något som en officiell och offentlig undersökning fastslagit), ett medel att utmana enpartisystemet och det patriarkaliska ledarsätt som castrismen införde.

Det är inte av rent maktintresse som överbefälhavaren motsätter sig förändringar, utan snarare ett övergripande ideologiskt synsätt, som påverkats av militarism och som likställer försvaret av revolutionen med monolitism och en oförståelse för de sociala, politiska och kulturella olikheter som råder på Kuba. Detta synsätt bestrids alltmer. Myten om Kubas homogenitet är förknippad med försvaret av enpartisystemet.

Det stämmer ätten del latinamerikanska ledare inte delar denna vision, t ex ledaren för Tupamaros i Uruguay, Fernandez Huidobro. ”Fidel är oppositionens ledare och allt oftare en ledare i minoritet.”⁸ Enligt Huidobro kämpar Fidel ”mot något flyktigt, som befinner sig under honom, men över folket och tycks vara osårbart. Något stort, tjockt, klibbigt och oanständigt.” Men varför, efter 30 år, är byråkratin – för det är den det handlar om – osårbar?

Den allt mer ökande kritiken (som ibland framförs offentligt, vilket är något nytt) av Castro spelar en viss roll. Även i detta fall är vägen till helvetet belagd med goda intentioner. En del personer inom apparaten, vilka blivit djupt oroade sen Ochoa-affären i juli 1989⁹, är medvetna om att de kan råka illa ut om det folkliga missnöjet riktar Castros vrede mot dem.

Det är därför som några höga funktionärer – för första gången – privat uttalat sig för ekonomiska reformer, en slags perestrojka och för politiska förändringar, en större öppenhet. Detta skulle minska Fidels roll och öka deras egen. Denna infallsvinkel, vilken i går knappast skulle varit trovärdig, blir det desto mer i dag med tanke på de förändringar som är på gång i det kubanska exilsamhället i Miami.

Florida

Det kubanska immigrantsamhället utgör en ekonomisk och politisk makt i Florida: en och halv miljon kuban-amerikaner bor i Miami. Fram till nyligen var målet för ”det gamla gardet i exil” att genomföra en invasion av Kuba med hjälp av amerikanska marintrupper eller att med hjälp av CIA mörda Castro (vilket de försökt många gånger med illa genomtänkta metoder).

Denna extremhöger skulle aldrig tveka att använda sig av vedergällning, attacker eller mord på *dialogueros*, de som vill ha en dialog och ”nationell försoning”. Högern ser inte Miami som sin stad och drömmer om att kunna återvända till ”sin” ö.

Dessa människor, en gång i minoritet, håller på att bli dominerande av flera skäl. Å ena sidan för att Sovjet försöker förhandla fram ett fredligt och ekonomiskt fördelaktigt sätt att lätta på den börda som Kuba utgör för dem. Det kalla kriget är slut och Kuba intresserar dem inte längre, men de vill organisera en acceptabel och därmed fredlig övergång för att behålla sin image i Tredje världen. Å andra sidan saknar förhoppningarna om ett våldsamt störtande av

Fidel inifrån Kuba grund. Det är som Jacobo Timerman betonar i den spanska tidningen *El País*:

”Ingen i Miami tror längre på att försämrade levnadsförhållanden skulle driva fram ett uppror mot Castro.”¹⁰

De hypoteser som framkastades för två år sedan har inte bekräftats. Idén om en mordgrupp – eller mer preciserat att Castro skulle arresteras av militären och därefter sändas till Sovjet som en del av en sovjetisk sammansvärjning (en idé som blomstrade efter avrättningen av Ochoa 1989) – saknar trovärdighet. Slutligen – och detta är en verklig förändring – har resorna och kontakterna mellan kubanska familjer i exil och på Kuba fört med sig något nytt (majoriteten av familjerna på Kuba har en familjemedlem i exil).

Fruktar våldsamt slut

Ett stort antal kuban-amerikaner fruktar att krisen skall få ett våldsamt slut och de som är för en dialog vill inte ha en amerikansk intervention – ett nytt Gulf-krig tilltalar dem inte. Faktum är, att under ett inbördeskrig ”skulle USA kunna intervensera. Det skulle vara olycksbådande att se USA överlämna makten till en Endara [den president som tillsattes i Panama efter den amerikanska invasionen], men även till en något klipskare vid namn Valladares.”¹¹

En av förutsättningarna för att en eventuell förhandling ska äga rum är att den måste föras mellan kubaner. ”Övergången till frihet och demokrati måste diskuteras av alla kubaner. Nationens öde måste avgöras på Kuba och av kubaner, inte i Moskva eller Washington”, förklarade den kubanska Demokratisk Plattform, som grundades i Madrid i augusti 1990 med stöd av den spanska regeringen. För första gången har ledaren för det spanska socialdemokratiska partiet Felipe Gonzalez tagit kontakt med Castros motståndare.¹²

Eftersom den spanska staten är den främsta bland Kubas europeiska partners har dess beslut säkert anknytning till händelserna vid ambassaderna i juli 1990. Enligt Plattformen är de politiska krafter som skulle delta i denna dialog följande:

”En bred representation av de grupper, rörelser och partier vilka förespråkar en politisk och social förändring på Kuba, en bred representation av exilkubanerna, en delegation från den kubanska regeringen och internationella observatörer som ger sitt stöd till förhandlingarna.”

En mycket väl balanserad blandning av politiska strömningar!

Koalitionsregering

För exilkubanerna finns det en rad möjliga lösningar: den bästa skulle vara en koalitionsregering (möjligen ledd av Fidel!). På samma sätt som Humberto Ortega kvarstår som överbefälhavare för armén i Nicaragua skulle Raul Castro kunna göra detsamma på Kuba. Miami skulle inta en bestämd roll och förstärka sin roll som ekonomisk pol genom att investera i hotell och ett andra hem för kubaner i Florida som vill tillbringa veckoslutet på Kuba. Dessutom finns den familjehjälp som exilkubaner ombesörjer (”som turkar, greker eller portugiser utgör i dag”).

Detta scenario är i själva verket bara första steget. Det exilkubanska samhället har förstått att perspektivet på ett beväpnat övertagande utifrån är osannolikt och de har dragit denna slutsats efter vad som hänt i Östeuropa. De förbereder sig nu på en snabb övergång och ytterst en regeringsförändring; en regering som de i dag försöker underminera genom att underblåsa dess egna motsättningar.

Det står klart att det förekommer kontakter mellan Havanna och de mer moderata exilledarna. Men vilka villkor har Kuba ställt för att öppna denna dialog?

- att USAs blockad upphör;
- att Kuba återfår militärbasen vid Guantanamo (mycket viktigt eftersom Sovjet för första gången minskar sina vapenleveranser),
- en eventuell politisk öppning – med respekt för den kubanska regimen – om garantier ges för att all aggression upphör

Det är som Carlos Aldana, ledare för kommunistpartiet sagt:

”Vi vill göra systemet mer effektivt, mer demokratiskt, mer effektivt på det ekonomiska planet. Om ni verkligen vill lämna Kuba ifred, acceptera då Kuba sådant det är – ett underbart uttryck för en världspluralism, om pluralism innebär att olika typer av regeringar accepteras. Då skulle ni se om vårt system kan korrigeras sig självt och bli mer demokratiskt. Men om ni tränger in oss i ett hörn, trakasserar oss, förtalar oss och utsätter oss för alla möjliga slags påtryckningar, kan ni inte begära att vi skall fortsätta utvecklas ytterligare i den riktningen än vad det sunna förnuftet och överlevnadsinstinkten säger oss.”¹³

Dystra utsikter

Utsikterna är inte uppmuntrande: Kubas allierade i Centralamerika är trängda. Spanien liksom de viktigaste regeringarna i Latinamerika stöder en dialog efter Miami-modell. Situationen i Sovjet är dyster. Utvecklingen i Albanien och Nord-Korea, den ekonomiska öppningen i Vietnam och de gemensamma påtryckningarna från Sovjet och Washington (efter den förkrossande segern i Gulfkriget) visar hur svårt det är att göra motstånd när man står med ryggen mot väggen. Dessutom är den kinesiska modellen – i vilken ekonomiska friheter kombineras med förtryck som t ex på Himmelska Fridens torg – som skulle kunna tilltala vissa personer inom apparaten, inte tänkbar på Kuba.

Den kubanska regeringen kan inte bortse från riskerna med förhandlingar vars ekonomiska motsvarighet är oklar – vi har redan sett vad löftena om hjälp till Panama och Nicaragua varit värda.

Återvinna initiativet?

I denna svåra situation får man hoppas att Fidel Castros regim kommer att ta initiativet till en institutionell demokratisering på alla nödvändiga sätt – så att den inte införs under förhållanden som den inte alls har någon kontroll över. Det är också ett nödvändigt villkor för att kunna bevara massmobiliseringarna och systemets trovärdighet – kort sagt den revolution som castristerna vill försvara till varje pris.

Översättning och redigering:

Ingemar Sandström

Översatt ur: *International Viewpoint* nr 207, 227 maj 1991

Noter

¹ Rapport till Kommunistpartiets rad i Havanna, AFP, februari 1991.

² Appell till kongressen.

³ *Guardian Weekly*, 17 mars 1991.

⁴ Se Paolo Paranuaga, ”Brev från Kuba till ett opålitligt Europa, den kubanska filmens politiska ställning”, i den brittiska tidskriften *Framework* maj-juni 1991.

⁵ Ut kommer på Acte Sud Editions hösten 1991.

⁶ *Granma*, 17 februari 1991.

⁷ *L'Humanité*, 26 april 1991.

⁸ *Mate Amargo*, 13 mars 1991.

⁹ Se *International Viewpoint*, nr 173.

¹⁰ Jacobo Timerman, *El Pais*, 16 december 1991.

¹¹ Tidigare polis hos Batista, under många år i kubanska fängelser, där han påstod sig vara förlamad. Han släpptes efter ingripande från president Mitterand, med hjälp av Régis Debray. Han leder USAs delegation till Genève-kommissionen för mänskliga rättigheter.

¹² Den demokratiska plattformen innefattar kristdemokrater, liberaler, socialdemokrater och konservativa, vilka alla får stöd av sina internationella partiorganisationer.

¹³ *Cambio* 16, Madrid. Intervjun återgavs i *Courier International*, 18 april 1991.